

Vilma nagymama udvarának neveztem, pedig nem is volt az övé. (Most már tudom, hogy a Főtérrre büszke homlokzattal néző, emeletes palota hátsó udvara volt, talán az egykori, történelmi cselédlakások számára.) Akkor, a huszadik század negyvenes éveinek elején, még három lakó ajtaja nyílt a hosszú, keskeny udvarra, de az igaz, hogy virágokat egy zsebkendőnyi helyre csak ő ültetett lakása bejárata elé. Legjobban az oroszlánszáj tetszett nekem, meg az árvácska, de volt pár szál petrezselyem is, levesbe való, meg kapor a tökfőzelékhez. Csak ezért nem búsultam még jobban, hogy ide kellett költöznünk a Szentegyház utcából, ahol volt – először és utoljára – gyerekszobám, benne minden almazöld: kis szekrény, az asztalkát négy takaros hátszék vette körül. És polc is volt, rajta játékok és meséskönyvek. Egyedül Lencsi baba nem lakott a polcon, neki külön fonott széke volt az ágyam mellett. Csak a rézágymat vittük magunkkal, meg a Lencsi babát, és persze a szülők dupla ágyát, amikor aput behívták munkaszolgálatra, és anyunak meg nekem össze kellett költöznünk Vilma nagymamával a Kismester utcai szoba-konyhába.

Az udvar közepe kiszélesedett egy nagy, kétszárnyas kapuval a keskeny utca felé, de azt az idő marta kaput csak a házmester, Pintye bácsi használhatta, ott volt az ő lakása mellett. Talán azért féltünk tőle, mert duzzadt, kékespiros ábrázata volt? Tekintélyes pocakja miatt begombolatlan kiskabátja alatt fakózdó kötött mellényt és meghatározhatatlan színű inget viselt, és az akkoriban bosnyáknak nevezett nadrágban meg magas szárú fűzős cipőben járt-kelt döngő léptekkel. Mindenhová belesett. Szilvi meg én és az unokahúgom, Évike mindig szétszaladtunk az útból.

Nem is nagyon tudtuk, miért féltünk Pintye bácsitól, bár néha ránk kiabált, talán csak a tekintély kedvéért, de azon az udvaron akkoriban mindenki félt, aki pedig nem félt, attól félni kellett. Valahogy így éreztük egy ideje, pedig akkor még nem is mondta senki. Hármásban játszottunk. – Szilvi meg én úgy gondoljuk, hogy ma bújócska lesz – mondtam, és Évike minden döntésünkbe beleegyezett. Mi voltunk a nagyok: én majdnem hat-, Szilvi öt-, de Évike még csak négy és fél éves. Igazából azt szerettük játszani, hogy felnőttek vagyunk. Felnőtt nők. Anyukák lettünk, feleségek, kezünkben kopott retikül, fejünkön naftalinszagú kalap egy ütött-kopott dobozból. És persze beszélgettünk. Férjünk a fronton. Róluk, a távol levő férfiakról cseréltünk híreket. – Hallom, kaptál tábori lapot. Igaz? Na mutasd! – Itt van, mindig magamnál hordom, nézd csak – mutatott fel Szilvi egy piszokszürke kartondarabot. – És mit ír? – Jól van. Nagyon jól. Egészséges. – Érdekes, én is épp ilyet kaptam. És pont ezt írta. A múltkor. De most nem kaptam semmit. Csak jött egy katona onnan – mutattam bizonytalan irányba –, bont hozott az uramtól száz pengőre, hogy annyit adjak a honvédnek, tudod, így hívják ott a katonát –, ő is azt mondta, hogy a férjem jól van. El is vitte neki a csomagot... – Mit küldtél? – Hát előbb elszaladtunk a gyerekekkel a nővéremhez, tőle kértem kölcsön, és káldtem pénzt, és a csomagban volt száraz kolbász, konzervek, só, két csomag keksz, cigaretta meg teafűpótló és egy kis cukor. Meg gyapjúharisnya és meleg kesztyű. Azt üzenté, nagyon kell, jön a tél.

Többnyire az emeletes tyúkólak mögé bújunk, ez idő tájt ritkán volt lakójuk, de sajnos éppen a házmesterlakással szemben húzódtak hosszan, és onnan persze bármikor kiléphetett a borzasztó Pintye bácsi. Hogy mégis odakényszerültünk és játszottunk vendégséget, és láthatatlanoknak képzeltük magunkat, annak más oka is volt: érthetetlen oka. Anyu ebben az egy dologban egyetértett az anyósával: eltiltottak Szilviéktől. Pedig ők nagyon kedvesek voltak, Szilvi apját is behívták munkaszolgálatra, mint az enyémet, de a mamája mindig süteménnyel kínált, mert náluk nemcsak ünnepkor volt édesség, és az is érdekes volt, hogy éjjel-nappal jöttek-mentek valamilyen vendégfélék, nénik, bácsik – együtt jöttek, egy néni, egy bácsi, vagy külön-külön. Igaz, hogy amikor egy ilyen pár megjelent, Szilvit, ha nem aludt a konyhában, ahova kiköltöztek az anyukájával, hogy legyen hely a vendégeknek, mindig kiküldték játszani. Én ennek csak örültem, mert még többet lehetünk együtt. És mégis, miután megtudta, hogy odajárok, anyu, nagyon mérgesen, verést ígért, azt mondta, és kiabálva mondta, ha beteszem abba a lakásba a lábamat. – De miért? – zokogtam. – A legjobb barátnőm! – Az egy rossz ház – szólt közbe Vilma nagymama.

Tél volt. Rajtam finom, aranygombos Neumann-kabát, Ilon néném nagylelkű ajándéka, a mackónadrág is sötétkék, a tarka sapkát, sálát, kesztyűt anyu szépséges barátnője, a kötésből élő Mici néni remekelte százszerű fonalmaradékból. A hócipőm alatt ropogott a friss fehérség. Vidám voltam. Még nem járt aznap senki az ajtó előtt, ahová reggelente az anyám, amíg takarított, kizavart levegőzni. Gyakori szó volt a levegő, télen, nyáron. Azt is gyakran hallotta a gyermek, Vilma nagymama mondogatta, ha az anya túl gyakran nyitott ablakot, hogy manapság – ez a szó nagyon tetszett – a levegő is pénzbe kerül. – Te meg csak költesz, nem keresel. Így szoktad meg a fiam mellett.

Emberszag a mesében, konyhaszag a lakásban meg cigarettafüst, a kislány szerette a szagokat, azokat is, amiket ki kellett eresztetni az ablakon. A szagokhoz tartozó szavakat is szerette. A hőszagot például nagyon, pedig volt, aki azt mondta, hogy a hónap nincs is szaga. Aki nem lát, az vak, aki nem hall – süket. De hogy hívják azt, aki nem érzi a szagokat? Ezen törte a fejét, amikor egy ilyen szép téli napon az anyjával elindultak, mint mesében az eltévedt gyerekek, kenyeret keresni. Ami azért volt furcsa, mert a kenyérkosár sosem volt üres. A jószagú pékség közel volt, kenyérjegy még nem kellett. Az anyu mégis kézen fogta a lányát, és mentek kenyeret vagy pénzt keresni, és ez sem volt egészen világos, mert hol így mondták a felnőttek, hol úgy, szóval maguk sem tudták pontosan, mit akarnak szerezni, mennyit és honnan.

Elhaladtunk a Mátyás-szobor mellett, átkeltünk az úttesten, és betértünk a Szentegyház utcába. Súlyos, nagy kapun léptünk be egy igencsak tágas, kerek udvarba. Ott lakott a fehérmemű-varrónő, akitől anyu ingjavítást akart tanulni. Ugyanis Tana úr megbánta ígéretét, talán nem hitt már annyira a végső győzelemben és abban, hogy akkor legjobb szakemberét is hazaengedik, hogy tovább gyarapítsa a cég jó hírét és a tulajdonos vagyonát: éppen épült az új, emeletes háza a Tordai úton. Szóval Tana úr nem adta már nekünk az apu félhavi bérét. Szép tőle, hogy eddig is fizetett – mondták egyesek. De anyu nem ezt mondta. Nem is mondott semmit. Csak elindultunk egy téli reggelen.

Csend volt a tágas, kerek udvaron. A kaputól pár lépésnyire, bal felől három kopott lépcső vezetett egy keskeny, barna ajtóhoz. – Látd ezt az ajtót? Azt beszélük az emberek, hogy itt lakott Petőfi Sándor felesége, amikor kereste a költőt. – Ebből nem sokat értettem. Hol van akkor az anyám tyúkja? – írta Petőfi Sándor. Mi egy másik keskeny, barna ajtó előtt álltunk meg. Anyu kopogott, megjelent egy asszony, se nem öreg, se nem fiatal, az arca is, a ruhája is szürkés, karján gyengécske hangon pityergő kisbaba. Belestem a félig nyitott ajtón a sötét szobába. Rossz szagot éreztem. Ez nem a hintőpor és a bébiszappan szaga volt. Pisiszag – mondta anyu már hazafelé menet, mert néha kitalálta, most is, hogy mire gondolok –, nincsen ablak, nem is lakás ez, hanem mosókonyha... Beengedett minket a se nem fiatal, se nem öreg néni, aztán felkapott egy konyhaszéket, felfordította, és beleállította a kisbabát. – Az apja a fronton van – magyarázta. Moziban láttam frontot. Földön kúszó emberek valamit elhajítottak, és az sivitva repült, por csapott fel vagy sár vagy hó, és az emberek viccesen kapálódzva előrebuktak vagy hátraestek. A rádióban gyakran hallottam a

dalt, most is, mert nyílt egy kíváncsi ablak, és kiáradt az ismert hang: „A legelső vonalban kint, egy honvéd az égre tekint, puskájára támaszkodik, kedveséről álmodik, mert megírta a drága nő, hogy megvolt a távesküvő”... Hogy lehet puskára támaszkodni? És közben álmodni is? Ezt nem mutatta a moziban a híradó. És a távesküvőt sem. Pedig hogy szerettem volna látni. A rádióban már új ének következett: „Minden elmúlik egyszer, minden a végére ér, és minden december új májust ígér.” Már január volt.

Itt fog anyu ingvarrást tanulni, ettől a szürke kismamától? Ebben a félig sötét, rossz szagú mosókonyhában? Inkább foltozgattak, figyeltem őket, meg gallért, mandzsettát javítottak, friss, jószagú anyagot, szép, új inget én ott nem láttam. Anyu naponta két pengőt fizetett vagy hármát a tanulásért – nem emlékszem, mennyit. Aztán egy reggel otthon maradtunk. Benyitott Vilma nagymama, és megkérdezte: nem indultok? – Kikapcsolták ott az áramot – ennyit mondott anyu, aztán csak ült az ágy szélén, és cigarettázott. Később megmosdatott, felöltöztetett és kiharcolt az udvarra levegőzni, ha már nem járunk varrni. Nem voltam vidám. Kenyeret nem keresünk, a hó sem fehér, friss, utálatosan olvad, csak úgy tocsogok benne. Miért kell mindig szót fogadni? Lassan, lopkodva közeledtem a Szilviék ajtajához. Nagyon örültek nekem. Kérdezték, de nem tudtam megmagyarázni, miért maradtam el. Valahogy szégyelltem magam. Azért is nem vendégeskedtem sokat, pedig Szilvi elővette a babáit, siettem, hátha kinéz anyu, és nem talál ott. Ez történt éppen. Berántott az ajtón, biztosan mérges volt, de nem mutatta. Nagyon nyugodt arccal és mozdulatokkal, lassan levette rólam a kabátot, sapkát, a kötött nadrágot, szvettert, és mikor már csak a bugyi maradt, alaposan elfenekelt, de úgy, hogy igazán fájjon. Mégsem sírtam, nem kértem bocsánatot, pedig tudtam, hogy anyu mennyire szereti, ha bocsánatot kérek. Nem is haragszik most igazán, csak ideges, és azt akarja, hogy nekem rossz legyen. Kevés verést kaptam addig, de olyankor tudtam, hogy miért, tudtam, hogy igaza van, tudtam, hogy dühös, és soha nem is ütött nagyon. Sajnálta. Hát most nem. Én sem sajnáltam. Még csak nem is tudtam, miért nem mehetek a barátnőmhöz. Most már rég tudom, de nem bocsájtok meg.

Nagymamának szép volt a homloka, ráncos, de szép fehér. Amikor a mamám átnyújtotta neki azt a most érkezett füzetet – vagy könyv volt? –, még jobban összeráncolta. – Miféle tanfolyam? – Légtalmi. – Micsoda? – Mamuka nem hallja a repülőket? – Gondolod, hogy? – mamuka szemüvegén a bal lencse már rég megrepedt. – Mindenki azt gondolja, hogy előbb körülnéznek, aztán bombáznai fognak. – Minket is? – Minden lakónak ott kell lennie a tanfolyamon. – Nekem is? Óreg vagyok. – A bomba azt nem látja. Anyu közben mosogatott. – Bartháné a légtalmi parancsnok. – Ezeket az új szavakat akkor nem értettem, csak a parancsnokot. Azt igen. A háborús filmekben hallottam, láttam is, hogy a parancsnok parancsol. Nagyon megijedtem. Mert a Bartha fiúk, Csaba meg Öcsi már naponta megkergettek az udvaron, rögtön, ahogy megláttak, és azt kiabálták közben, hogy elkapnak és jól megvernek, mert úgy kell a zsidónak. Jól futok, gondoltam, eddig nem kaptak el, az utolsó percben mindig elértem az ajtónkat, és lihegve berontottam. – Mi az? Mi van? Kerget a tatár? – Vilma mama ritkán tréfált. Nem nevettem. És ha a Barthák tényleg tatárok? A szomszédok azt suttojják róluk, hogy nyilasok. Ez lenne a filmbeli tatárjárás? Ott is nyíllal lövöldöztek.

Egy reggel aztán anyu éppen kirázta a porrongyot, és meglátta, hogy rohanok, utánam meg a Barthák kiabálva, hogy zsidó, zsidó hepp. Futottam, sírtam, féltem. – Maradj kint, fuss tovább! – kiáltotta anyu, én szaladtam, ő hátranyúlt, és amikor a fiúk épp odaértek, kitérte az ajtót, és a bili tartalmával fogadta őket. Telitalálatt volt. Üldözőim obéogatva menekültek.

Vilma nagymama és anyu délután tanfolyamra mentek, sajnos engem nem vittek magukkal, Babával kárpótlásul moziba mentem. Az Egyetem utcai Selectbe. Baba unokatestvérem volt, apu nővérének a nevelt lánya. Ott laktak a Sebestyén-ház második emeletén, a mozi fölött. Aznap délután éppen az Egy szoknya, egy nadrág ment Latabárral, sokat lehetett nevetni. Mikor hazaértünk, éppen érkezett a tanfolyamról mamuka és anyu, mesélni akartam a filmet, de ők nem figyeltek, nem voltak vidámak. – Anyádból tűzoltó lett – jelentette be Vilma nagymama, én megijedtem, ijedős voltam egy ideje. Csak nem ez lesz a kenyérkereset? – és eszembe jutottak a tűzoltók a filmekből. – És berohansz az égő házba? – elpityeredtem. – Azt éppen nem, de Bartháné szerint ügyesen locsolok. – Szóval a fiúk és a bili miatt... Hallgattak.

Még aznap este elköltöztünk Nellihez.

Valahányszor költözni kellett, szomorú lettem, féltem, hogy elvesztek valami fontosat. Viszem az emlékeket, vagy ottmaradnak? Nem tudtam. Előbb jött a hiányérzet, mint a hiány. Pedig most, ha csak egy kis időre is, megszabadultam valamitől. És mi következik? Éreztem, de nem tudtam megnevezni. Új s még újabb szavak között felbukkan majd és vissza-visszatér, talán érteni is fogom, nem csak érezni a szorongást. Bizonyosság egyelőre annyi volt, hogy a kifürkészhetetlen Vilma nagymama kovászosborka- és pogácsaszagú konyhája, ahol nem is voltam otthon, hiányozni kezdett, amint becsukódott mögöttünk az ajtó. Meg a szobából a 4711-es már rég kiürült, zöld vignettás, kecses kis üvegből az illat, a számot nem, a szagot ismertem, anyuszag volt, és a másik fiók diószaga az apuszag, keveredve nem tudom, mire való szerszámokéval. A szerszámokról eszembe jutott a nagyon régi, kicsi sarokház a Kismester utca közepén, benne Fekete bácsi, a suszter műhelyének a szaga, a cipők, a kopácsolás, és maga Fekete bácsi, amint azon a furcsa széken kuporog, s az ócska sapka alól hunyorogva felnéz, ha megszólal az ajtó fölötti csengő; egy kopott lépcsőnyíval volt lejjebb a sötét kis műhely a járdánál. Szerettem odajárni, és a sarok másik, egészen másként vonzó varázshelyét, Polacsekék piciny fűszerkereskedését is szívesen látogattam, ugrottam, ha anyu küldött, sóért vagy élesztőért, a visszajáró pénz az enyém volt: medvecukrot kaptam érte. Közben beszippantottam a hordóból, polcokról, zsákokból áradó mindenféle ismerős és ismeretlen szagot. De ahogy kiléptünk a Főtérre, és visszanéztem, ezek már csak emlékszagok voltak. Szag emlékek.

A hirtelen rám szakadt szabadságnak máris ára volt. Sötétedett. A Főtér meghiitt formái, a templom, a szobor, a komoly, régi házak vigyáznak még rám vagy fenyegetnek? Idegen lettem nekik is? Vagy csak két rossz fiú és az anyut fenyegető tűzoltói tisztség elől menekülünk ebben a téli szürkületben a buszmeálló felé?

Kategória: vers, próza

Denumire autor: Szilágyi Júlia

Látó Szépirodalmi Folyóirat